

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

*А. М. Колот, д-р екон. наук, проф.,
проректор з науково-педагогічної роботи*

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вища освіта не лише Європи, а й практично всього світу нині переживає період модернізації, період гармонізації, період перегляду низки стереотипів, що сформувались у вищій школі останніми десятиліттями.

Якщо й не помилковим, то далеко не таким, що відповідає реаліям сьогодення, є висновок про те, що Болонський процес з'явився передусім тому, що Європа має суттєве відставання від США у сфері освітньої діяльності, і тому подолання цього відставання є чи не головним завданням Болонських ініціатив.

Справді, за цілою низкою складових освітньої діяльності вже «немолода» Європа нині поступається кращим взірцям американської освіти. Утім зводити причини Болонських ініціатив до певних невідповідностей з американською освітою було б помилкою. Інакше як пояснити такий факт: два роки тому Національна комісія, створена за ініціативи президента США, до складу якої ввійшли представники еліти американського суспільства на чолі з астронавтом, а згодом — сенатором США Гленом, підготувала доповідь під назвою «Поки ще не дуже пізно». Ця доповідь починається з того, що Америка вперше побачила прірву між рівнем освіти Радянського Союзу та Америки після запуску першого радянського супутника Землі, і тоді США доклали значних зусиль, щоб подолати цей розрив. Проте сьогодні у зв'язку зі змінами, що відбуваються у глобальному світі, освіта Америки знову потребує реформ через нові вимоги часу. «Ми, — йдеться в доповіді, — стоїмо перед тим самим вибором: або реформуємо свою систему освіти і справимося з викликами ХХІ століття, або

відстанемо». Ось так категорично починається доповідь, а далі майже на ста сторінках розкривається ідея підвищення статусу природничо-наукової освіти в США та боротьби із псевдоосвітою. Доповідь закінчується закликом до всіх реформувати чинну в США систему освіти в плані посилення математичної та природничо-наукової складової, причому не тільки стосовно технічних наук, а й гуманітарних та способу життя в цілому. Автори доповіді вважають, що кожен американець ХХІ століття повинен вільно аналізувати індекси всіх бірж та фірм, досконало володіти статистикою, розбиратись у загальних процесах економічного і гуманітарного розвитку. За сучасного рівня освіти середній американець, — вважають автори доповіді, — не буде готовий до розв'язання означених завдань. Цей приклад, далеко не єдиний, свідчить про те, що американська громадськість не менш, ніж європейська (а можливо й більше), стурбована потребою суттєвих зрушень у вищій школі.

За цих умов принципово важливим є питання про те, що є першоджерелом, першопричиною суттєвих зрушень у царині освітньої діяльності. Для відповіді на поставлене запитання маємо зважати на таке. Системи освіти різних країн упродовж останніх десятиліть перманентно переживали кризові явища. Усюди періодично виникала нестача фінансових коштів, викладачів, приміщень, навчально-методичних розробок, методик інтерактивного навчання тощо, тобто рішуче всього, окрім бажаних вчитися. Проте на рубежі двох тисячоліть національні системи освіти зіштовхнулися зі значно складнішими проблемами, ніж відсутність належних ресурсів чи потреба подолати традиційну інерційність, притаманну системам освіти, надто повільну зміну внутрішнього укладу у відповідь на зовнішні виклики та запити тощо.

Проблеми, що постали перед національними системами освіти наприкінці ХХ — початку ХХІ століття, мають загальносвітовий контекст і пов'язані з тими процесами, які мають ємну назву «глобалізація». Справді, ми живемо у світі, який глобалізується, у світі, де формуються принципово нові правила економічного і суспільного буття, у світі, де стираються кордони, у світі нових інформаційно-комунікаційних технологій, у світі, де започатковуються нові принципи функціонування економічної системи.

В умовах, коли глобалізаційні процеси набули небаченого розвитку та інтенсифікації, стало очевидним, що освіта в цілому і вища зокрема не встигають у змістовому плані за швидкозмінними технологіями, потребами інтелектуального забезпечення нової

стратегії розвитку суспільства на основі знань та високоефективних технологій.

Консерватизм, інерційність, внутрішня зацикленість систем освіти стали серйозною перешкодою на шляху вирішення глобальних проблем та формування конкурентної держави, суспільства, особистостей. І це не є перебільшенням. Маємо чітко усвідомлювати, що у світі, який глобалізується, на порядок вище зростає конкуренція у різноманітних її формах.

Усі ми змушені, приречені жити в конкурентному світі, конкурентному середовищі, яке вимагає від кожної економічно активної людини, всіх суб'єктів господарювання, держави, суспільства в цілому наявності конкурентних переваг. Останні, тобто конкурентні переваги, мають стати провідною ознакою, однією з головних домінант розвитку суспільства в ХХІ столітті.

Чи не найголовніша теза вступних положень полягає ось у чому: для того щоб мати конкурентні переваги, кожна країна повинна сформувати інноваційну економіку, економіку знань. Мають рацію ті економісти, які, використовуючи історичні порівняння, наголошують на такому: якщо для меркантилістів багатством були лише гроші, у часи Сміта і Рікардо багатство асоціювалося з накопиченням товарів, а в часи Рузвельта й Ерхарда — з масовим платоспроможним попитом, то нині формується четверта форма багатства народів, а саме — економіка знань.

Економіка знань — це економіка, яка створює, поширює і використовує знання для забезпечення свого зростання й конкурентоспроможності, економіка, яка не тільки використовує знання в різноманітних формах, а й продукує їх у вигляді високотехнологічної продукції, висококваліфікованих послуг, наукової продукції. Тому чи не найбільш характерною ознакою економіки знань є домінування у структурі ВВП високотехнологічних галузей (нанотехнологій, безвідходних та екологічно чистих технологій, інформаційно-комунікаційних та комп'ютерних технологій тощо), а також сфери високоінтелектуальних послуг, які потребують інтенсивного використання знань.

Якщо розглядати економіку знань із прикладних, практичних, позицій, через призму реальних механізмів її впливу на соціально-економічний розвиток, то варто наголосити на такому. В організаційно-технологічному, трудовому аспекті економіка знань — це економіка, основою якої є високопродуктивні, конкурентоспроможні робочі місця, що їх посідають висококваліфіковані, інноваційно орієнтовані працівники; в якій впроваджуються інформаційні, комунікаційні та інші сучасні прогресивні технології і виготовляється ви-

сокотехнологічна, наукомістка та конкурентоспроможна продукція. Отже, основною ознакою економіки знань є конкурентоспроможність у найширшому сенсі цього поняття, що продукує конкурентні переваги та забезпечує динамічний соціально-економічний розвиток.

Економічною наукою доведено і підтверджується практикою, що за економіки традиційного типу потенційно можливо підтримувати мінімально допустимий, прийнятний рівень економічного розвитку, підтримувати мінімально необхідний рівень життя, але справжнього прориву в соціально-економічному розвитку домогтися неможливо за природою.

Сучасну «економіку знань» як єдину передумову економічного зростання постіндустріального типу можливо сформувати за наявності відповідного людського капіталу. Якщо не аксіомою, то фактом, який дедалі більше визнається суспільною громадськістю, є те, що ні фінансовий, ні фізичний капітал не відіграє сьогодні провідної ролі, цю роль відіграє саме людський капітал, який є основною формування економіки знань.

Неупереджений аналіз свідчить, що людський капітал є найбільш продуктивним і таким, що здатен забезпечувати сучасні конкурентні переваги. Цей капітал значною мірою формується саме у сфері освіти, що й зумовлює як підвищення її ролі та значення, так і вимагає від освітньої діяльності змін та модернізації відповідно до вимог сьогодення.

Як відповісти на виклики XXI століття, як визначитися з основними напрямками розвитку освіти в суспільстві, що розвивається під впливом глобалізаційних процесів?

Розв'язання цього багатопланового завдання неможливе без урахування світових тенденцій розвитку університетської освіти. Комплексний, неупереджений аналіз таких тенденцій дає змогу виокремити найважливіші з них, а саме:

1) **фундаменталізацію освіти**, яка має суттєво підвищити її якість;

2) **випереджальний характер усієї системи освіти**, її спрямованість на вирішення проблем та завдань постіндустріальної цивілізації, на розвиток творчих здібностей людини;

3) **індивідуалізація навчальної діяльності**, що має здійснюватися з урахуванням мінливого характеру ринку праці, потреб, уподобань, особистісних якостей майбутнього фахівця.

Під поняттям «фундаменталізація» розуміють суттєве підвищення якості освіти і рівня компетентності фахівців шляхом модернізації змісту навчальних дисциплін та науково-методичного забезпечення навчального процесу. Фундаменталізація не зво-

диться до збільшення годин на вивчення навчальних дисциплін того чи іншого циклу. Ідеться про досягнення принципово нових цілей вищої освіти. Завданням фундаментальної університетської освіти є створення умов для виховання та формування сучасного наукового мислення, внутрішньої потреби у саморозвитку, самоосвіті протягом життя людини.

Університетська освіта може вважатися фундаментальною, якщо вона продукує не вузькоспеціалізовані, а системні, методологічно важливі, інваріативні, довгоживучі знання, які сприяють інтелектуальному розвитку особистості, її адаптації до швидкозмінних технологічних і соціально-економічних умов.

Обов'язковою передумовою фундаменталізації університетської освіти є як створення нових навчальних курсів, якісно відрізняючись від традиційних за структурою і змістом, своєю спрямованістю на узагальнені, універсальні знання, формування загальної культури і розвиток наукового мислення, так і підвищення фундаментальної компоненти у навчальних дисциплінах чинних навчальних планів.

Ще раз наголосимо, що фундаментальні знання — це системотвірні, цілісні, глибинні, змістовні, методологічно значимі уявлення про навколишній світ, закономірності його функціонування та розвитку. Без таких знань неможливо гармонізувати відносини людини з природою, забезпечити високу загальну культуру та інтелектуальний розвиток особистостей і суспільства в цілому.

Узагальнюючи, підкреслимо, що фундаменталізація освіти може досягатися шляхом запровадження комплексу заходів, складовими яких є:

1. Зміна співвідношення між прагматичною та загальнокультурною, загальнонауковою складовими освіти. При цьому пріоритетним є формування у майбутніх фахівців наукових засад системного мислення, загальної культури молоді людини.

2. Зміна змісту дисциплін, які опановуються. При цьому основну увагу слід зосереджувати на вивченні фундаментальних законів розвитку природи та суспільства, формуванні цілісних уявлень про глобальний світ, його проблеми та шляхи їх подолання.

3. Третя складова фундаменталізації — це забезпечення пріоритетності інформаційних, інтелектуальних, науково-природничих компонент у системі освіти людей, яким жити і працювати в інформаційному суспільстві, формувати економіку знань, набувати конкурентних переваг.

Реалії сьогодення незаперечно вказують на те, що вищі навчальні заклади на всіх континентах дедалі більше уваги приділяють

фундаменталізації навчального процесу. Навіть американська освіта, для якої характерною є прагматичність, орієнтація на одержання передусім фахових компетенцій, усе більше уваги приділяє інтелектуалізації освіти, вихованню в майбутніх фахівців уміння самонавчатися і самовдосконалюватися, щоб за будь-яких обставин фахівець не залишився на узбіччі життя. Показовим є такий приклад. У Сполучених Штатах Америки є філософський коледж Святого Якова, де студенти навчаються за середньовічними програмами і методиками. Основна форма навчання — диспути і семінари, а філософські праці вивчаються мовою їх авторів, тобто Аристотель — давньогрецькою, Кант — німецькою і т. д. З п'яти студентів, що зарахувалися на навчання, коледж закінчує лише один, і на нього в кадрових агентствах черга на багато років, адже виявляється, що людина з такою підготовкою зможе обіймати будь-яку посаду в урядових та ділових структурах. Ідеологи такої організації навчального процесу вважають, що необхідні професійні навички молодий фахівець може опанувати в мінімальні терміни (у вік інформаційно-комунікаційних технологій сучасного типу це — не проблема), тому що він має фундаментальну підготовку та навчився вчитися самостійно.

Що стосується випереджального розвитку освіти, то сутність цієї тенденції, цього напрямку полягає не лише в тому, щоб забезпечити пріоритетний розвиток системи освіти на фоні інших складових соціально-економічного розвитку, а головню, у тому, щоб своєчасно підготувати майбутніх випускників до викликів ХХІ століття, до розв'язання тих суперечностей, які притаманні світу, що глобалізується.

Система освіти випереджального характеру має формувати у молодих людей такі якості, які дозволять їм успішно адаптуватися, жити і працювати в непростих конкурентних умовах, що породжуються глобалізацією. Серед таких якостей слід виокремити: системне наукове мислення; екологічну культуру; інформаційну культуру; творчу активність; толерантність; уміння працювати в команді; високу моральність; уміння працювати на результат.

Концепція випереджальної освіти є протилежністю іншої концепції, а саме — концепції підтримувальної освіти, яка орієнтується на вимоги сьогодення, без урахування того, що чекає на фахівців у майбутньому. Випереджальна освіта має бути зорієнтована на майбутнє, на ті умови життя і професійної діяльності, в яких перебуватиме випускник через 5—8 років після вступу до ВНЗ.

Що стосується третьої тенденції та третього напрямку розвитку освітньої діяльності — індивідуалізації навчального процесу, то її актуальність та значимість пов'язана з таким. Перш за все варто підкреслити, що індивідуалізація навчання — це надання можливості тому, хто навчається, самостійно вибирати рівень вивчення дисциплін та їх перелік (коло) понад нормативні вимоги, що передбачені освітньо-професійною програмою, залежно від власних цілей, потреб, можливостей. Складовою індивідуалізації є також така організація навчального процесу, за якої вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності студентів, рівень розвитку їх здібностей до навчання.

Індивідуалізація вкрай потрібна передусім, тому що в природі не існує середньостатистичного студента, він завжди є індивідуальністю, з притаманною йому підготовкою, здібностями, інтелектом, мотивацією до навчання, психофізіологічними особливостями. Як наголошують філософи, усе у світі являє собою єдність загального, специфічного та індивідуального. Загальне і специфічне існують в індивідуальному і виявляються через індивідуальне.

У цілому необхідність в індивідуалізації навчального процесу є цілком очевидною з огляду на такі обставини:

1. Кожний студент — це одночасно і об'єкт, і суб'єкт освітньої діяльності, який є особистістю, має свої вподобання, індивідуальні якості, потреби, природжені здібності, які потребують розвитку. Студент має право на самореалізацію, якнайповніший розвиток здібностей, рис, гідне формування свого трудового потенціалу з урахуванням особистісних характеристик.

Переконаний, що не існує рецептів розв'язання цього завдання без індивідуалізації навчального процесу.

2. За сучасних умов господарювання, що формується під впливом глобалізаційних процесів, ринок праці є мінливим; проблематично орієнтуватися на роботу за конкретною, заздалегідь визначеною вузькою спеціалізацією чи на конкретному робочому місці. Утім кожен майбутній фахівець може і повинен орієнтуватися на певний сегмент ринку праці виходячи зі своїх уподобань та потреб.

Чи можна узгодити власні потреби, інтереси студента та вимоги, що їх виставляє ринок праці, без індивідуалізації навчального процесу? Відповідь є очевидною. Цього неможливо досягти за природою.

З огляду на зазначене раніше індивідуалізація навчального процесу є нагальною проблемою сьогодення. Вирішити її маємо обов'язково, оскільки саме від цього значною мірою залежить, чи

зможемо ми відповісти на виклики, що породжені глобалізацією світової економіки.

Індивідуалізація навчального процесу може забезпечуватися комплексом заходів, серед яких акцентуємо увагу на таких:

- а) підвищення вибіркової складової навчального плану;
- б) задіяння сучасного арсеналу форм і методів індивідуально-консультаційної (контактної) роботи викладача зі студентами;
- в) підвищення ролі індивідуальної компоненти при організації самостійної роботи студентів;
- г) задіяння всього арсеналу педагогічних прийомів, засобів задля створення умов, за яких кожна людина, яка навчається, одержує можливість виявити свою індивідуальність.

Як співвідносяться виокремлені вище провідні тенденції розвитку університетської освіти — фундаменталізація та індивідуалізація навчальної діяльності? Чи не виникає при цьому конфлікту інтересів суб'єктів та об'єктів навчального процесу? Чи не суперечать одна одній виділені тенденції?

Якщо давати коротку, лаконічну, дещо спрощену відповідь на ці запитання, то вона зведеться до такого. Фундаменталізація і індивідуалізація не тільки не суперечать одна одній, а й значною мірою є взаємодоповнюваними складовими освітньої діяльності. Наведемо простий приклад із практики нашого університету. Студент обліково-економічного факультету М. О. Лісовий після вивчення нормативної дисципліни «Фінанси» виявив бажання розширити та поглибити свої компетенції у галузі фінансів. При формуванні індивідуального навчального плану на наступні семестри студент М. О. Лісовий включив до варіативної складової зазначеного плану спочатку пакетну дисципліну «Фінанси II», яка включає два модулі — «Податкова система України» та «Фінансовий ринок», а потім «Фінанси III» у складі модулів «Фондовий ринок» та «Ведення реєстру власників іменних цінних паперів». Після опанування пакетної дисципліни «Фінанси III» студент М. О. Лісовий одержав свідоцтво встановленого зразка і право на складання кваліфікаційного іспиту за відповідною спеціалізацією перед екзаменаційною комісією Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку й одержання сертифіката на дозвіл реалізації відповідних бізнес-послуг. Урешті-решт це дало можливість студенту М. О. Лісовому здобути більш глибокі, більш системні знання у царині фінансово-економічних відносин, розширити їх діапазон на стику обліково-економічної та фінансово-економічної галузей науки, підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці через

набуття більш широкого переліку компетенцій та розширити можливості працевлаштування.

Ураховуючи загальноосвітні тенденції розвитку освітньої діяльності та реалізуючи заходи з упровадження Болонських ініціатив, ректорат і кафедри в минулому та поточному навчальному роках провели надзвичайно плідну роботу з удосконалення змісту освіти. Важливою віхою стало введення з 1 вересня 2005 нового покоління робочих навчальних планів та цілої низки нових нормативно-методичних розробок, зокрема, Положення про формування індивідуальних навчальних планів, Положення про організацію самостійної та індивідуально-консультативної роботи, Положення про структуру, зміст та обсяги навчально-методичних видань.

Повертаючись до навчальних планів, слід підкреслити, що в процесі роботи над їх удосконаленням вирішувалося п'ять взаємозв'язаних завдань, які прямо чи опосередковано пов'язані з фундаменталізацією та індивідуалізацією освітньої діяльності.

Перше завдання полягало в необхідності приведення трудомісткості навчальної роботи студентів у відповідність із вимогами ECTS.

Ці вимоги полягають у тому, що загальне навчальне навантаження має складати на бакалаврському рівні 240 кредитів (60 кредитів на рік, 30 кредитів на семестр). Через те що європейський кредит становить 36 годин, загальна трудомісткість навчальної роботи студента впродовж чотирьох років повинна складати 8640 академічних годин.

Нагадаю, що нині відповідно до вимог галузевого стандарту напрямку «Економіка і підприємництво», яким є освітньо-професійна програма, трудомісткість навчальної роботи становить 140 вітчизняних кредитів, або 7560 академічних годин (зазначена невідповідність має структурний характер, але вона є, і її необхідно усунути).

Друге завдання. Необхідно було впорядкувати структуру робочих навчальних планів з точки зору поділу дисциплін на нормативні і вибіркові та відмовитися від штучного поділу вибіркових дисциплін на дві групи — за вибором університету та студента.

Третє завдання корелює з попереднім і пов'язане було з посиленням вибіркової складової навчальних планів з тим, щоб зробити наші плани більш гнучкими, індивідуалізованими, орієнтованими на особисті потреби студента, його орієнтацію на майбутній сегмент ринку праці.

Наступне, **четверте, завдання** було пов'язане з укрупненням дисциплін з тим, щоб виключити негативні наслідки перенасичення навчальних планів мінідисциплінами. Адже відповідно до усталених європейських стандартів студент упродовж семестру має вивчати 5—6 дисциплін, формою підсумкового контролю яких є, якщо не виключно, то, як правило, іспит.

І, нарешті, **п'ятою складовою**, яка мала принципово важливе значення для вдосконалення змісту освіти, було посилення рівня фундаментальної підготовки з відповідної спеціальності. Складовою такого посилення, окрім іншого, стало перетворення профілюючої дисципліни спеціальності в фундаментальний курс науково-теоретичного спрямування. Вирішено також завдання, що пов'язане з наданням дисциплінам загальноекономічної підготовки певної професійної спрямованості.

Проведена робота з удосконалення структури й змісту навчальних планів — важливе, але далеко не єдине завдання у царині фундаменталізації та індивідуалізації навчального процесу, що маємо вирішувати на сучасному етапі. Цілий комплекс факторів — небачені темпи науково-технічного прогресу, глобальна технологізація, нові характеристики та вимоги ринку праці, потреба досягнення якісно нового рівня інтелектуалізації суспільства — вимагають все нових підходів, нових контурів, нових засад побудови системи освіти ХХІ століття.

Слід визнати, що діюча організація навчального процесу певним чином перешкоджає індивідуалізації навчання. Тут ми маємо на увазі перш за все жорстку систему розкладів, однакову або майже однакову структуру навчальних годин за дисциплінами для всіх спеціальностей, викладання за єдиними програмами, використання таких форм і методів навчання, які залишають мало можливостей для індивідуального підходу до студентів, формування їх як особистостей.

Нові перспективи індивідуалізації навчального процесу відкриваються із введенням у дію Положення про організацію самостійної та індивідуально-консультативної роботи студентів, ухваленого Вченою радою університету та введенного в дію наказом ректора від 6.12.2005 р. № 683. Нині кафедри університету плідно працюють над внесенням змін до робочих навчальних програм і, зокрема, над розробкою Карт самостійної роботи студентів з конкретних дисциплін, які будуть включені до зазначених програм, розміщені на сайті університету та покладені в основу організації цього важливого виду освітньої діяльності, його контролю та оцінювання.

Якими мають бути, на наш погляд, даліші чергові завдання у царині фундаменталізації, індивідуалізації навчального процесу та вдосконалення змісту освіти, що їх слід вирішувати колективу університету.

1. Існує потреба у подальшому вдосконаленні вибіркової складової навчальних планів. По-перше, відчувається певний дефіцит у номенклатурі вибірових дисциплін за циклом гуманітарної підготовки. По-друге, цілий ряд вибірових дисциплін, що запропоновані кафедрами, не користуються належною популярністю серед студентів. Це є наслідком або недостатньої роз'яснювальної роботи серед студентів, або ж неактуальністю курсів, їх неспроможністю формувати компетенції, що необхідні сучасному фахівцеві.

З огляду на зазначене вище існує потреба як розширення переліку вибірових дисциплін (передусім циклу гуманітарної підготовки), їх актуалізації, так і певної ревізії застарілих, непопулярних курсів. Існує також потреба у посиленні роз'яснювальної роботи серед студентів щодо змісту, структури навчальних планів, «технології» їх опанування, порядку формування індивідуальних навчальних планів.

2. Досить актуальним є й завдання подальшого вдосконалення робочих навчальних програм. Пріоритетним напрямом такого вдосконалення має стати підвищення наукової складової дисциплін та фундаменталізація програмного матеріалу. Маємо остаточно подолати практику викладання матеріалу, що формує так зване понятійне мислення, безсистемне опанування окремих розділів програмного матеріалу.

3. В умовах, коли підвищується роль та значення наукової роботи викладача, роль і значення індивідуально-консультативної роботи, потребують перегляду як обсяги, так і структура навчального навантаження викладачів. Зазначимо, що частка індивідуально-консультативної роботи, що передбачена нині чинними нормативами, є недостатньою для повноцінного запровадження Положення про самостійну та індивідуально-консультативну роботу, затвердженого Вченою радою університету.

4. Наступне, четверте за порядком, але чи не найперше за значимістю завдання, полягає в необхідності подальшого опрацювання робочих навчальних планів з урахуванням компетентнісного підходу, про основні засади якого йдеться у доповіді проректора С. В. Степаненка.

При цьому чи не найголовніша цінність, перевага компетентнісного підходу має полягати в тому, що кожну дисципліну слід

розглянути з огляду на те, які навички, уміння, тобто які компетенції, мають бути сформовані в процесі вивчення тієї чи іншої дисципліни, і чи відповідає її програма принципам фундаменталізації навчального матеріалу, вимогам ринку праці та потребам майбутніх фахівців.

5. Одне із завдань, яке маємо вирішити вже в найближчий час, пов'язане з роботою над оптимізацією структури навчального часу студента. Загальної кількості годин, що їх виділено на ту чи іншу дисципліну, цілком достатньо для опанування програмного матеріалу. Але залишається серйозна проблема, пов'язана з невмінням чи небажанням раціонально розпорядитися наявним бюджетом робочого часу. Переконалися, що за умови оптимізації часу аудиторної та позааудиторної роботи, з одного боку, та активізації, інтенсифікації навчального процесу — з другого, у нас з'явиться профіцит навчальних годин, які ми сьогодні використовуємо все ще нераціонально.

Особисте бачення вирішення означеної проблеми полягає в такому. З огляду на низку обставин, а саме: особливості кожної дисципліни як у плані її змісту, так і навчально-методичного забезпечення; особливості кожної спеціальності; особливості контингенту студентів (і цей перелік особливостей можна продовжити) — формування розкладу занять має бути більш гнучким, більш індивідуалізованим (з прив'язкою до спеціальності, контингенту студентів тощо).

Такий розклад має формуватися Навчальним центром за поданням викладача, який є відповідальним за ту чи іншу дисципліну, або кафедри. Ця гнучкість має поширюватися на всі види навчальної роботи — кількість лекцій, практичних занять, обсягів індивідуальної роботи тощо.

Проблематиці, що безпосередньо пов'язана з фундаменталізацією, індивідуалізацією освіти, вдосконаленням її змісту, і була присвячена тематика першої секції нашої конференції. Робота секції була надзвичайно плідною. Вражаючою була активність її учасників. Усього в роботі секції взяли участь 120 викладачів. Виявили бажання виступити і подали тези (одноособові чи у співавторстві) 99 викладачів.

Цікавими, корисними, реальними, тобто такими, що заслуговують на увагу та подальше впровадження, були пропозиції професорів: Н. В. Задорожної, Д. М. Колотила, В. М. Фещенко, І. Й. Малого, В. В. Вітлінського, І. М. Лазепка; доцентів: І. М. Парасій-Вергуненко, Т. О. Кожан, М. В. Артюшиної, І. Б. Іринчиної; старшого викладача М. К. Галабурди. Всі ці пропозиції будуть

опрацьовані і враховані при підготовці рішень Вченої ради та відповідних науково-методичних розробок.

Переконаний, що спільними зусиллями Вченої ради, ректорату, всього професорсько-викладацького складу вже до наступної науково-методичної конференції досягнемо нових здобутків у царині вдосконалення змісту освіти та підвищення її якості. Наш колектив може і повинен надавати освітні послуги на рівні кращих світових взірців, як це й передбачено Статутом університету.

С. В. Степаненко, канд. екон. наук, проф.,
проректор з науково-педагогічної роботи.

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Наша конференція не випадково присвячена індивідуалізації навчального процесу, адже це є магістральним шляхом у досягненні цілей сучасної вищої освіти. Ці цілі принципово змінилися з прийняттям Законів України «Про освіту» і «Про вищу освіту», а їх реалізація набула небаченої актуальності у зв'язку із входженням України до Європейського освітнього простору.

Нові цілі освіти полягають у переорієнтації навчального процесу з підготовки фахівців для чітко визначених і зафіксованих у кваліфікаційних характеристиках вимог робочого місця (посади) (виробничі функції — типові завдання-уміння) на всебічно розвинутого індивіда, який здатний адаптуватися до умов, що постійно змінюються, успішно взаємодіяти заради спільного результату, здатний вчитися протягом усього життя.

Це фахівець, захищений від напіврозпаду кваліфікації під тиском постійного оновлення наукової інформації та динамізму життя.

Досягнення такого завдання в університетах Європи здійснюється шляхом запровадження освіти, орієнтована на компетенції. Англomовна аббревіатура CBE (*Competence based education*), або освіта, орієнтована на компетенції (ООК), стала втіленням узагальнених змін у навчальному процесі.

Після впровадження рівневої освіти (бакалавр — магістр — доктор), освіта, орієнтована на компетенції, є другою фундаментальною ідеєю нової парадигми професійної підготовки фахівців.

Саме освіта, орієнтована на компетенції, стає наскрізною ідеєю, стрижнем побудови навчального процесу, включаючи індивідуа-